РАЗЛОЗИ САСТАВЉАЊА И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ ПРЕУРЕЂЕНИХ ФИНАНСИЈСКИХ ИЗВЕШТАЈА*

REASONS AND INSTRUMENTS FOR PREPARATION OF REDESIGNED FINANCIAL STATEMENTS

Срећко Милачић

Универзитет у Приштини, Економски факултет,
Косовска Митровица, Србија

Милош Павловић¹

Универзитет у Приштини, Економски факултет,
Косовска Митровица, Србија

Тадија Ђукић

Универзитет у Нишу, Економски факултет, Ниш, Србија

Сажетак: Није редак случај да се у финансијско-рачуноводственом процесу јаве грешке. Те грешке могу бити случајне али и намерне. Намерне грешке представљају свесно обмањивање корисника финансијских информација јер се слика о пословању предузећа приказује другачијом него што она у стварности јесте. Из тог разлога јавила се потреба за развојем инструмената којима ће се те грешке и могуће преваре открити и субјект извештавања приморати да на основу тога саставе преуређени финансијски извештај који ће прилагодити реалном стању. У раду ће бити речи о разлозима састављања преуређених финансијских извештаја као и инструментима који ово обезбеђују. Такође, на примеру предузећа „Zorex Pharma“ Шабац приказаћемо како изгледа преуређени биланс стања које је ово предузеће било у обавези да састави након спроведеног поступка ревизије који је резултирао негативним мишљењем ревизора.

Кључне речи: финансијско-рачуноводствени процес, грешке, преваре, преуређени финансијски извештаји.

Abstract: Errors are not rare in financial accounting process. These errors can be random but also intentional. Intentional errors are deliberately misleading the users of financial information because the image of business enterprises displays different than what it actually is. For this reason there is a need developing of instruments that detect these errors and possible fraud and force the subject of reporting on this basis to draw redesigned financial report that will adapt to real situation. In this paper we will discuss about the reasons for compiling redesigned financial statements and instruments that provide this. Also, in the case of "Zorex Pharma" Sabac we will show how it looks.

Keywords: financial accounting process, errors, frauds, rearranged financial reports.

* Рад је резултат научно-истраживачког рада у оквиру пројекта III 47023 „Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција“ који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ milos.pavlovic@pr.ac.rs

УВОД

У послу као и у свакодневном животу често се догоди да дође до грешке. Грешке могу имати карактер случајности али могу бити и намерне. У финансијско-рачуноводственом процесу такође долази до грешака. Резултат тих грешака јесу финансијски извештаји као коначан производ финансијско-рачуноводственог процеса који дају криву слику о пословању предузећа. Такви извештаји нису по правилу и увек последица грешака у процесу, већ је могуће да постоји намера да се прикаже искривљена слика о пословању предузећа зарад остваривања неких личних интереса. У том случају такве активности спадају у домен преваре.

Како би се грешке и преваре у финансијско-рачуноводственом процесу откриле и спречиле развијају се инструменти контроле који приликом детектовања грешке или преваре дају могућност да се субјекту извештавања наложи састављање преуређених финансијских извештаја који ће одговарати стварном стању пословања предузећа.

У раду ће бити речи о разлозима за састављање преуређених финансијских извештаја као и о инструментима којима се њихово састављање обезбеђује. У последњем делу рада, на примеру предузећа „Zorex Pharma“ Шабац приказаћемо како изгледа преуређени биланс стања који је резултат негативног мишљења ревизије.

1. РАЗЛОЗИ САСТАВЉАЊА ПРЕУРЕЂЕНИХ ФИНАНСИЈСКИХ ИЗВЕШТАЈА

Неистинити или полуистинити финансијски извештаји пружају погрешну слику о приносном и/или финансијском положају предузећа. Одлуке које инвеститори и други корисници финансијских извештаја доносе на основу погрешних финансијских информација наносе штету њиховим интересима. Стога је јасан интерес свеукупне рачуноводствене јавности да информације презентирани у финансијским извештајима приказују стварну слику финансијског и приносног положаја предузећа. Та стварна слика ће изостати ако у процесу састављања финансијских извештаја буду начињене грешке или ако менаџмент и рачуновође, вођени неким личним интересима, настоје да, приказивањем погрешне слике о пословању предузећа од оне реалне, остваре личне користи.

Преуређени финансијски извештаји представљају корекцију постојећих финансијских извештаја који су настали као резултат

превара или грешака. Као разлози састављања преуређених финансијских извештаја наводе се:

- Откривене грешке у финансијским извештајима и
- Откривене преваре у финансијским извештајима.

Иако су последице настанка нетачних финансијских извештаја скоро исте, између грешака и превара постоје значајне разлике на које је важно указати, пре свега, због начина њиховог откривања и санкционисања.

Проблем грешака у књиговодству стар је колико и оно само. Са повећањем броја промена које треба прокњижити повећава се и вероватноћа да до грешака дође. Ово зато што сваки поједини упис односно књижење само по себи представља могући извор грешке. Отуда, што више уписа односно књижења, то већи број могућих извора грешака и обрнуто.

Наћи грешку у књиговодству је веома тешко и захтева доста времена и некад траје дуже него и само књижење. Чињење и трагање за грешкама у књиговодству постало је у пракси уобичајена ствар па се оно сматра делом свакодневног радног процеса рачуновођа.

Грешке у књиговодству могу да се посматрају из различитих перспектива и са различитим степеном строгости. У зависности од тога када настају може се говорити о више врста грешака у књиговодству:

- Грешке које настају пре уласка у процес књиговодствене обраде;
- Грешке које настају у току књиговодствене обраде и
- Грешке које настају у фази презентације.

Грешке које настају пре уласка у процес књиговодствене обраде представљају пропусте по више основа. Најчешће се ради о догађајима који нису настали или се ради о неисправној документацији. У такве пропусте спадају све промене на пословним ентитетима које књиговодство није евидентирало јер о настанку датог пословног догађаја није састављен било какав пословни документ. У неким случајевима може се десити да се не евидентира пословни догађај о којем је састављена валидна пословна документација.

Може се десити ситуација да документ није суштински исправан. То је случај када документ не одговара стварном догађају. Драстична ситуација је када је сачињен документ о пословном догађају који није настао. У овакав случај може да се уврсти ситуација када се нека испорука сторнира а служба о томе не достави књиговодству одговарајуће документе.

Следећи могући пропуст у овом сегменту односи се на ситуацију када документ формално није исправан. То је случај код строго формалне пословне документације. У случају да се може отклонити формална мањкавост проблем је решен. У супротном случају настају озбиљни проблеми који могу трајати одређено време.

Део грешака и пропуста које чини књиговодство елиминише се на тај начин што се књиговодствено стање прилагођава стварном, евидентирањем разлика по основу пописа. Грешке могу настати и у случају када је неки пословни догађај два пута књижен или да уопште није књижен.

Грешке које настају у току књиговодствене обраде такође могу настати по више основа и односе се на двоструко обухватање једног те истог пословног догађаја (нпр. два истоветна примерка документа; два документа различита по природи нису повезана међусобно) или на неки од пословних догађаја који није уопште третиран (документ је затурен или из непажње није на прави начин обухваћен).

Тачност књиговодственог третмана подразумева коректност свих књиговодствених поступака. Нетачност може бити угрожена услед: грешке у фази контирања или грешке у фази књижења.

Грешке у фази контирања настају избором погрешног рачуна (једнострано и двострано). У том случају остаје равнотежа и има се привид формалне исправности књижења. Замена страна конта опасна је јер остаје привид исправности. За разлику од двостране, једнострана грешка се лакше открива (на пример, уместо да се купци задуже они се одобравају и сл.).

Релативно је лако открити грешке које настају књижењем погрешног износа. У тим случајевима (уколико се не обави дупла симетрична грешка нема равнотеже и грешка се обавезно налази пре састављања извештаја).

Осим наведеног, грешке у овој фази могу настати и услед непримењивања законских прописа. При томе се може говорити о:

- погрешној примени закона и других позитивних прописа у делу износа основе, стопе, или погрешног поступка, као и
- непримењивању закона и позитивних прописа у делу износа основе, стопе или прописаног поступка.

У прву групу спадају грешке настале применом погрешних стопа за обрачун обавеза, погрешног класификовања у оквиру законом предвиђених категорија, применом погрешних основица за обрачун и слично.

Заједничко за ове две групе грешака је да се тешко откривају. Разлог за то лежи у чињеници да не нарушавају књиговодствену

равнотежу. Из тих разлога формална исправност књижења је и поред ових грешака обезбеђена.

Грешке које настају у фази презентације се односе на недоследност у пружању информација и одређених извештаја корисницима за доношење одлука. Другим речима, грешке које настају у фази презентације нарушавају захтеве интегралности, документованости, тачности, ажурности и законитости.

Интегралност обухвата и документованост су захтеви који у сегменту презентирања нису посебно значајни са дефинисаног угла посматрања. Интегралност може да се посматра и као захтев да се сви потенцијални корисници књиговодствених информација снабдеју потребним информацијама. Када је у питању документованост она у овој фази подразумева и обавезу давања информација у виду одређених писаних извештаја у виду докумената.

Тачност подразумева захтев да се достављају тачни пословни извештаји. Уколико нема тога ради се о специфичној грешци.

Ажурност је нарушена у случају када су сви послови на прикупљању пословне документације и књиговодствени поступак урађени на време а на време нису сачињени захтевани пословни извештаји. Предузеће може имати перфектну примену књижења и квалитетно књиговодство које му не вреди ништа ако на време не достави билансе у банку, или другом екстерном кориснику.

Законитост се доводи у питање уколико се строго формални обрасци за пословно извештавање (биланси) не користе за извештавање одговарајућих корисника (Служба платног промета и финансијски надзор). Годишњи обрачуни се подnose на одговарајућим обрасцима и супротно понашање има за последицу повреду прописа, дакле, грешку.

Жеља корисника мора да се уважава у свим фазама рада. Доставити извештај супротно захтевима корисника или га уопште не доставити значи начинити грешку.

Могућност грешака се повећава и услед неизвршеног процеса хармонизације финансијског извештавања (више о овоме: Ромић, 2014).

За разлику од грешака у финансијским извештајима где постоји одсуство намере за њихово нетачно приказивање, дотле преваре (путем финансијских извештаја) представљају активности које се презентују са намером да финансијски извештаји буду нетачно приказани односно фалсификовани.

Постоје различите дефиниције преваре. Превара подразумева свако понашање које води искоришћавању друге особе на непоштен начин или противправно присвајање имовинске користи на недостојан начин. Превара је низ незаконитих, непоштених, свесно извршених делатности које воде одређеном циљу као на пример: крађа, подмићивање, проневера, неправилна процена акција и сл. Преваре и неовлашћене активности обухватају подручје незаконитих и неовлашћених радњи које карактерише намерна превара односно обмана. Оне могу бити извршене у корист или на штету банке или предузећа, од стране лица запослених или од стране екстерних лица. Преваре, за разлику од грешака, се састоје у осмишљеном и намереном припремању докумената, чињеница, информација и ситуација да би се створили предуслови да се неко на бази погрешног представљања чињеница у осмишљеним ситуацијама и околностима, подстакне да поверује у неистину и у складу са њом да се понаша и према томе, трпи губитак или штету.

Преваре се по правилу заснивају на следећа четири основна елемента (Колар, 2010., стр. 84):

1. Лажна презентација чињеница које имају значајан карактер;
2. Свест починиоца о томе да је представљање лажно или испољавање потпуне немарности за истину;
3. Лице које прима информацију третира је као поуздану и ослања се на њу при доношењу одлуке;
4. Захваљујући претходно наведеном настају финансијске штете, а које сnose корисници информација.

Лажна презентација чињеница које су по својој природи значајне може се постићи манипулацијама, фалсификовањем или изменама било књиговодствених евиденција, било књиговодствених докумената на основу којих се састављају финансијски извештаји. Починиоци су свесни недопустљивости поступака и због тога се ова дела означавају као намерна.

За разлику од грешака, у преварама се као починиоци – инспиратори јављају различити нивои управе укључујући и топ менаџмент коме се често прикључују и трећа лица.

2. ИНСТРУМЕНТИ ЗА ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ ПРЕУРЕЂЕНИХ ФИНАНСИЈСКИХ ИЗВЕШТАЈА

Данас се обезбеђивање поузданих финансијских информација кроз објављивање финансијских извештаја сматра општеприхваћеним циљем. Бројне финансијске преваре из прошлог

и са почетка овог века па и сама светска финансијска криза озбиљно су пореметиле поверење великог броја корисника у финансијске информације, финансијске извештаје и рачуноводствену професију уопште. Најчешће преваре су оне које се чине презентовањем лажних, односно фалсификованих финансијских извештаја.

Као последица неистинитих финансијских извештаја и потреба за реалним финансијским извештајима настају преуређени финансијски извештаји. Они би требало да садрже истините информације, а настају као резултат надзорно-контролних поступака и провера.

Основни инструменти за обезбеђење преуређених финансијских извештаја су:

- Форензичко рачуноводство и
- Екстерна ревизија финансијских извештаја.

Форензичко рачуноводство и форензичке рачуновође имају значајну улогу у обезбеђењу преуређених финансијских извештаја. У рачуноводственој литератури не постоји јединствена дефиниција форензичког рачуноводства. Од бројних дефиниција најпотпунијом се чини она коју је дала АЦФЕ – (Association of Certified Fraud Examiners). Према овом Удружењу овлашћених истраживача превара форензичко рачуноводство је коришћење рачуноводствених вештина у потенцијалним или стварним цивилним или кривичним споровима, укључујући општеприхваћене рачуноводствене и ревизорске принципе; утврђујући губитке профита, прихода, имовине, или штете, процене интерних контрола, провере и све друго што захтева укључивање рачуноводствених експертиза у правни систем. Кључне компоненте форензичког рачуноводства, у складу са наведеним, чине рачуноводствене вештине, ревизорске технике и истраживачке процедуре.

У складу са описаном суштином форензичког рачуноводства, овлашћени истраживачи превара или форензичке рачуновође, како се још у литератури називају су лица која се баве форензичким рачуноводством, истражују и документују креативно финансијско извештавање.

У последњих петнаест година, а нарочито у данашње време, форензичке рачуновође се ангажују у циљу откривања превара у финансијским извештајима и израде преуређених финансијских извештаја. Без обзира да ли су ангажовани од стране менаџмента, власника или других корисника финансијских извештаја, форензичке рачуновође имају задатак да истраже и документују финансијске преваре или нетачне, материјално значајне, информације. Како би

обавили дате задатке, неопходно је да форензичке рачуновође поседују добро знање из области рачуноводства и ревизије, да имају развијену способност комуникације – вербалне, писане и истражне, независност и значајан степен знања о коришћењу информација технологија у области рачуноводствених и ревизорских процедура (Крстић, 2009., стр. 298).

У складу са етичким кодексом за професионалне рачуновође од форензичких рачуновођа се захтева да при раду покажу скептицизам, независност и објективност. Професионални скептицизам садржи неколико важних захтева: отвореност, појачани развој опрезности и тражење потврде за сваки закључак. Независност има једнак значај како за форензичког рачуновођу тако и за ревизора. Форензички рачуновођа ће се сматрати независним ако је интелектуално поштен, признат као независан, без икаквих обавеза или интереса у односу на клијента, менаџмент или власнике. Независност се може сматрати претпоставком за наредни захтев – објективност. Објективан приступ расположивим доказима је основа овог захтева. На објективности се посебно инсистира када се ради о доказима који подржавају тврдње менаџмента, а налазе се у подручјима која омогућавају више субјективности, као што су, на пример, процене будућих губитака.

Када је у питању ангажовање форензичких рачуновођа треба истаћи да се оно врши у специфичним ситуацијама. Наиме за разлику од ревизора, чије је ангажовање за средња и велика предузећа обавезно и по закону, и где одлуку о ангажовању доноси скупштина привредног друштва, форензичке рачуновође се могу ангажовати како од стране управе или власника тако и од стране осталих корисника финансијских извештаја и регулаторних тела. Њихово ангажовање, дакле, није прописано неким нормативним актом. Њему се приступа како је већ речено у специфичним ситуацијама када се процени да постоји одређена нерегуларност и да је неопходно проценити њену величину и проблем решити или у ситуацијама у којима заинтересоване стране процењују да је ризик од губитака од нерегуларности такав да је разумно захтевати доказе који легално подржавају закључке да се нерегуларности нису догодиле. Овај последњи ангажман не треба мешати са поступцима интерне контроле.

Креативно финансијско извештавање, које је предмет овог рада, може настати у поступку креирања документација и обухватања документације у књигама, као и у поступку израде финансијских извештаја. Јасно је то да су бројни догађаји и индиције, које треба да ревизора, менаџмент или било ког другог

корисника финансијских информација које презентира нека компанија наведу на сумњу да превара постоји и да постоји потреба за изradу преуршђених финансијских извештаја.

Свака нетачност у евиденцијама у финансијским извештајима која побуђује сумњу да је реч о превари мора бити испитана независно од тога да ли је значајна или не. Резултат испитивања може бити тројак: да је реч о безазленој грешци, да је рачуноводја направио малу превару или да је откривена нетачност само врх леденог брега. Ова различитост узрока нетачности је разлог због кога истраживање мора бити спроведено, а узроци нетачности утврђени.

Када је реч о задацима форензичког рачуновође треба истаћи да су они вишеструки. Најчешће, наводи се да се форензичке рачуновође ангажују да истражују сумње и околности о постојању превара. Имајући у виду да се преваре могу јавити у свим пословним активностима, а преваре путем финансијских извештаја могу настати не само у поступку њихове израде, већ и у пословним активностима чије се последице исказују у финансијским извештајима, јасно је да постоји велика разноликост приступа испуњења примарног циља. Без обзира на разноликост подручја у којима се преваре јављају и разноликост интереса страна које ангажују форензичког рачуновођу у остваривању циљева да се преваре открију редовно се постављају следећа питања (Шкарић-Јовановић, 2009):

- ко је укључен у превару;
- да ли је починилац упућен да није предмет истраге од стране супервизора,
- колики је укупан утицај нетачности на финансијске извештаје,
- током ког периода се догађала превара,
- да ли су идентификовати значајни начини преваре,
- како се то догодило,
- како је утврђено и да ли је могло бити утврђено раније и
- шта се може урадити да се не понови?

Наведена питања јасно упућују да се форензичке рачуноводје не баве финансијским извештајима као таквим, што раде ревизори, већ да је њихова пажња усмерена на процењивању трансакција, људи или пословних јединица да би се утврдило да ли постоје индиције о преварама које треба дубље истраживати. Предмет њиховог истраживања нису све већ само одређене трансакције, било да је реч о трансакцијама између предузећа и одређене треће стране,

продаје или набавке од тачно одређеног купца односно добављача, или да је реч о трансакцијама у чијој су реализацији учествовали одређени људи и групе људи или трансакцијама које се обављају у одређеној валути.

Успешна реализација циљева представља веома блиску сарадњу форензичког рачуновође, интерног ревизора, екстерног ревизора и одбора за ревизију.

По завршеној истрази форензички рачуновођа саставља извештај чија форма и садржина зависе од тога коме је и за које намене је састављен. Тако као резултат истраге може бити састављен извештај за наручиоца под називом извештај о истрази или извештај за потребе судског поступка када се означава као експертски извештај за потребе цивилног судског поступка. Независно од тога о ком од ова два извештаја је реч, форензички рачуновођа мора његовом састављању приступити са пуном одговорношћу. Његов задатак при састављању извештаја је да представи достигнуте резултате у истрази како би лица којима презентирају извештаје омогућили доношење исправних оцена и одлука. Информације које извештај садржи морају бити тачне, јасне, непристрасне, релевантне и благовремене.

Квалитет извештаја је опредељен квалитетом спроведене истраге, он је природни завршетак читавог процеса, посматрано с аспекта форензичког рачуноводства. У извештају се описују сви кораци у истрази од ангажмана преко прикупљања података, њихове анализе до доказа. Ово је важно јер се на основу извештаја подnose тужбе, предузимају акције у односу на запослене, преиспитују постојеће процедуре и контроле и врше њихове измене и израда преуређених финансијских извештаја у складу са препорукама форензичког рачуновђе.

Поред форензичких рачуноводја и екстерна ревизија представља инструмент за обезбеђење квалитета финансијских извештаја и њихову корекцију. Објективност оцене финансијског положаја предузећа у непосредној је вези са квалитетом информација које оно презентује. Рачуноводствене информације морају одговарати одређеним стандардима квалитета, пре свега, са становишта тачности и поузданости за шта су одговорне рачуновође у предузећу. У том контексту, улога независне ревизије као сталне, системске активности је да обезбеди кредибилитет финансијским извештајима у складу са захтевима професионалне и законске регулативе и по потреби изврши одговарајуће корекције. Потврђивањем веродостојности финансијских извештаја од стране непристрасних, екстерних ревизора успоставља се неопходно

поверење у финансијско извештавање између различитих стејкхолдера, који често имају супротне интересе.

Екстерни ревизори су експерти на подручју финансијског извештавања који су потпуно независни од предузећа која презентују финансијске извештаје. Они испитују истинитост и објективност састављања финансијских извештаја, као и њихову усклађеност са Оквиром за финансијско извештавање, професионалном регулативом и важећим законским прописима. У разумној мери екстерни ревизори су одговорни и за откривање материјалних грешака и неправилности у финансијским извештајима.

Иначе екстерна ревизија финансијских извештаја пружа вишеструке користи. Најчешће, у питању су следеће користи (Љубисављевић, 2011., стр. 176):

- приступ тржиштима капитала;
- нижи трошкови прибављања капитала;
- делује превентивно на неефикасност и обману и
- доприноси контроли, процени ризика и оперативним

побољшањима.

Предузећа чије се акције котирају на берзи морају задовољавати захтеве законске ревизије, у складу са Актом о предузећима из 2006. године. UK Listing Authority намеће сопствене захтеве за излиставање хартија од вредности. Без ревизије, предузећима може бити одбијен приступ тржиштима капитала.

Ради добијања повољних услова кредитирања, често су и мала предузећа су принуђена да обезбеде ревидиране финансијске извештаје. Због смањења информационог ризика који проистиче из ревидираних финансијских извештаја, потенцијални кредитори могу понудити ниже каматне стопе, а потенцијални инвеститори могу бити вољни да прихвате нижу стопу приноса на своје инвестиције. Укратко, финансијски извештаји подвргнути поступку ревизије побољшавају кредибилитет предузећа у целини и доприносе нижим трошковима капитала.

Ревизија делује превентивно на неефикасност и обману и може се очекивати да ће ревизија финансијских извештаја имати повољан ефекат на ефикасност и поштење запослених. Спознаја да ће се обавити независна ревизија невероватно ће допринети смањењу броја грешака у рачуноводственом процесу и редуковати вероватноћу проневере средстава од стране запослених. Чињеница да ће се тврдње финансијских извештаја које презентује менаџмент верификовати смањује вероватноћу да ће он учествовати у лажном финансијском извештавању.

Ревизијски стандарди захтевају да ревизори стенку разумевање интерних контрола и пословног ризика, као део општег процеса процене ризика материјалних нетачних тврдњи које се јављају у финансијским извештајима. На основу посматрања извршених током ревизије финансијских извештаја, независни ревизори су у позицији да дају препоруке менаџменту у вези са ризицима са којима се суочава предузеће, о томе како би се контроле могле побољшати и како би се могле остварити веће оперативне ефикасности у оквиру организације предузећа. Ова економска корист је нарочито драгоценa за мала и средња предузећа.

3. ПРЕУРЕЂЕНИ ФИНАНСИЈСКИ ИЗВЕШТАЈИ НА ПРИМЕРУ ПРЕДУЗЕЋА „ZOREX PHARMA“ Шабaц

Предузеће „Zorex Pharma“ из Шабца се бави производњом фармацеутских препарата. Друштво је регистровано за спољнотрговински промет и за пружање услуга у спољнотрговинском промету. Поред претежне делатности Друштво се бави и трговином. Број запослених на основу стања крајем сваког месеца на дан 31.12.2010. године износи 13 запослених.

Друштво је основано 15.11.2006. године и од оснивања Друштво се бавило производњом и прометом фармацеутских и хемијских производа. У почетку Друштво је производило средства за дезинфекцију санитарије и друге сличне производе. Међутим, тржиште је било засићено таквом врстом производа и било је тешко извршити значајнији продор. Такђе, од оснивања идеја друштва је била производња лекова и фармацеутских производа. Обзиром да производњу лекова може да обавља само правно лице које има дозволу од надлежног министарства – Министарства здравља, током 2008. године друштво је започело са припремом за подношење захтева за добијање дозволе за производњу лекова. Током наведене године друштво је и остварило значајан раст пословних активности што се одразило и на значајан раст прихода.

Наведене активности подразумевале су испуњавање услова прописаних Законом, а које је Друштво било у обавези да испуни да би могло да поднесе захтев за издавање дозволе за рад, обзиром да производња лекова обухвата поступак или поједине делове поступака фармацеутско-технолошког обликовања готовог лека, производњу супстанци, технолошку обраду, паковање, контролу квалитета, складиштење и дистрибуцију лекова, Друштво је морало да заврши знатна инвестирања у циљу испуњавања захтеваних услова.

Како би испунило захтеване услове, Друштво се одлучило на значајније задуживање за улазак у инвестицију којом ће се испунити сви стандарди и норме производње лекова, дефинисаних Законом. Као почетни корак Друштво је извршило унос неновчаног улога у капитал Друштва – земљиште у Шапцу на коме се налази производно-пословни простор. Поред тога, Друштво се задужило код пословних банака за износ потребан за изградњу објекта, ангажовање квалификоване радне снаге и за испуњавање осталих захтева за добијање дозволе. Друштво је планирало да из кредита изгради објект по захтеваним стандардима за производњу лекова и ангажује потребан кадар, што би резултирало издавањем дозволе за рад.

Друштво је током 2008. и 2009. године извршило изградњу објекта по највишим стандардима прописаним у делатности. Такође, ангажован је потребан број радног особља како би се испунили сви услови за добијање дозвола за рад. Друштво је добило дозволу за рад, што међутим није било довољно за отпочињање производње.

Друштво је 30.07.2009. године поднело Агенцији за лекове и медицинска истраживања РС захтев за добијање дозволе за стављање у промет лекова планираних за производњу где је уобичајени рок за издавање Решења 90 дана. Међутим, Агенција за лекове и медицинска средства све до 05.03.2011. године није донела Решење, што је супротно Члану. 33. новог Закона о лековима и медицинским средстава у коме се наводи да рок, у коме Агенција треба да донесе Решење, износи 270 дана.

За ово време чекања на Решење, Друштво је било у обавези да измирује високе зараде стручном особљу, а које није било упослено, да измирује све текуће и обавезе према банкама, што у тако дугом периоду није било оствариво, будући да се са производњом још није почело. Све то, довело је Друштво до стечајног поступка.

Друштво није обвезник ревизије, али је ревизија финансијских извештаја састављених на дан 31.12.2010. године објављена 16.03.2011. године од стране предузећа за ревизију „HolCom“ д.о.о. Нови Сад.

На основу финансијских извештаја предузећа „Zorex Pharma“ из Шапца за 2010. годину, ревизорска кућа „Holcom Audit“ даје негативно мишљење. По мишљењу ревизије, финансијски извештаји не приказују истинито и објективно, по свим материјално значајним питањима, финансијску позицију, као ни резултате његовог пословања за годину која се завршава на дан 31.12.2010. године, у

складу са Законом о рачуноводству и ревизији и рачуноводственим прописима који се примењују у Републици Србији.

Као последица извештаја ревизије уследила је корекција финансијских извештаја, где је у прилогу приказана корекција биланса стања. На основу првобитних финансијских извештаја видимо да је предузеће имало нераспоређени добитак у износу од 390.000 динара. Ревизијом су утврђене следеће неправилности:

- Друштво је требало да изврши обезвређење нематеријалних улагања, те су за износ од 1.061 хиљаду РСД мање исказани трошкови пословања и исказани губитак периода;

- Друштво је требало да изврши свођење површина и вредности земљишта на реалну вредност, те да изврши обезвређење вредности исказаног земљишта у износу од 75.906 хиљада РСД, за колико су мање исказани трошкови пословања и исказани губитак периода;

- Обрачун трошкова амортизације опреме обрачунат је на исказану набавну вредност опреме стопом од 10%, те су трошкови амортизације и исказани губитак више исказани за износ од 672 хиљаде РСД;

- Друштво је требало да изврши обезвређење аванса, те су за износ од 1.591 хиљаду РСД мање исказани трошкови пословања и исказани губитак периода;

- Друштво је на дан биланса више исказало залиха у износу до 14.955 хиљада РСД, за колико су мање исказани трошкови и исказани губитак периода;

- Друштво није усагласило стања свих потраживања од купаца нити постоји старосна структура потраживања. Такође, тврђено је да Друштво није извршило исправку вредности потраживања старијих од годину дана у износу од 4.000 хиљада РСД, за колико су мање исказани трошкови и губитак периода;

- Остали краткорочни финансијски пласмани у износу од 8.273 хиљаде РСД односе се на пласмане из претходних периода, за које не постоји основ, подаци нити књиговодствена документација, где је за наведени износ Друштво требало да изврши обезвређење, те су на дан израде биланса за наведени износ мање исказани трошкови и губитак периода;

- Друштво да дан биланса не поседује новчана средства, те су за износ исказане вредности новчаних средстава од 6 хиљада мање исказани трошкови и губитак периода;

- Износ АВР (активних временских разграничења) датира из претходних година, а Друштво је требало да изврши

обезвређење, где су на дан израде биланса за наведени износ од 247 хиљада РСД мање исказани трошкови и губитак периода;

▪ Друштво на износ од 23.431 хиљаду РСД мање исказало обавезе из пословања, остале расходе и губитак.

Слика 1.: Приказ званичног и коригованог Биланса стања предузећа „Zorex Pharma“ Шабац

(u 000 RSD)	Zvanični bilans za 2010. god.	Iznos korekcije	Korigovani bilans – Jun 2011. god.
A K T I V A			
Stalna imovina			
Nematerijalna ulaganja	1.061	(1.061)	-
Nekretnine, postrojenja i oprema	131.547	(76.825)	54.722
Dugoročni finansijski plasmani	-	-	-
Ukupno stalna imovina	132.608	(77.886)	54.722
Obrtna imovina			
Zalihe	15.476	(14.955)	521
Potraživanja	6.809	(4.000)	2.809
Kratkoročni finansijski plasmani	8.273	(8.273)	-
Gotovinski ekvivalenti i gotovina	6	(6)	-
PDV i AVR	2.168	(247)	1.921
Ukupno obrtna imovina	32.732	(27.931)	5.251
Poslovna imovina	165.340	(105.817)	59.973
Gubitak iznad visine kapitala	-	62.235	62.235
UKUPNO AKTIVA	165.340	(43.132)	122.208
P A S I V A			
Kapital			
Osnovni kapital	92.206	(92.206)	-
Neraspoređeni dobitak	390	(390)	-
Gubitak	(11.300)	11.300	-
Otkupljene sopstvene akcije	-	-	-
Ukupno kapital	81.296	(81.296)	-
Dugoročna rezervisanja i obaveze			
Dugoročne obaveze	44.303	12.425	56.728
Ukupno dugoročna rezervisanja i obaveze	44.303	12.425	56.728
Kratkoročne obaveze			
Kratkoročne finansijske obaveze	3.692	2.308	6.000
Obaveze iz poslovanja	30.569	23.431	54.000
Ostale kratkoročne obaveze	4.745	-	4.745
Obaveze po osnovu PDV i ost. javnih prihoda i PVR	720	-	720
Ukupno kratkoročne obaveze	39.726	25.739	65.465
Odložene poreske obaveze	15	-	15
Ukupno rezervisanja i obaveze	84.044	38.164	122.208
UKUPNO PASIVA	165.340	(43.132)	122.208

Извор: www.apr.gov.rs

Након свих корекција на основу извештаја ревизије и састављања преуређених (коригованих) финансијских извештаја Друштво је исказало губитак изнад висине капитала у износу од 62.685 хиљада РСД.

Првобитним финансијским извештајима предузеће је остварило позитиван финансијски резултат. Самим тим то одаје слику здравог предузећа које послује позитивно. Међутим недовољна стручност или немотивисаност рачуновођа у књиговодственој агенцији која је водила пословне књиге предузећу, довела је до тога да они приказују нетачан финансијски резултат. У овом случају ради се о малом предузећу, па самим тим и велики удео у томе има законска регулатива, где мала предузећа не примењују МРС/МСФИ већ правилник који је прописао министар. Такође Законом о ревизији мала предузећа нису обвезници ревизије, што даје велику слободу рачуноводјама коју они користе и примењују креативно рачуноводство у са потребама менаџера или власника предузећа. Међутим стечајни управник је затражио ревизију финансијских извештаја од стране екстерног ревизора, која као што је већ речено даје негативно мишљење.

Преуређени финансијски извештаји у случају предузећа „Zorex Pharma“ показују да предузеће обимом својих пословних активности није у могућности да редовно измирује своје обавезе. Рачуни Друштва се налазе у непрекидној блокади више од годину дана, па самим тим банке су започеле активности наплате својих потраживања вансудским намирењима и активирањем хипотека на имовину. Све ово значајно доводи у сумњу могућност наставка пословања Друштва у наредном периоду. На слици 1 приказан је биланс стања предузећа „Zorex Pharma“ Шабац за 2010. годину и то званични (пре поступка ревизије) и кориговани (састављен након поступка ревизије) као и износ корекције.

ЗАКЉУЧАК

Постојање инструмената за откривање грешака и превара у процесу финансијско-рачуноводног извештавања као и давање могућности да се на основу тога субјекту извештавања наложи састављање преуређених финансијских извештаја представља својеврсну гаранцију и даје сигурност корисницима информација да ће приликом пословног одлучивања располагати истинитим информацијама. Такође, на овај начин враћа се поверење у рачуноводствену професију и спречавају могућности злоупотреба. Ово је од изузетне важности, будући да су бројни скандали с краја прошлог и почетка овог века, па и светска финансијска криза управо резултат превелике креативности рачуновођа у састављању финансијских извештаја.

Овим радом аутори су покушали да укажу на важност ове проблематике и да на примеру једног предузећа покажу у којој мери је могуће искривити слику о пословању предузећа посезањем за неком од мера која спада у домен преваре.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ђукић, Т. Павловић, М. (2014) Квалитет финансијског извештавања у Републици Србији, *Економске теме*, 1/2014: 101-116.
2. Ђукић, Т. Павловић, М. (2014). Creative accounting and cash flow reporting, *Facta Universitatis: Series Economics and Organization*, vol. 11, No. 3., Niš.
3. Колар, И. (2010) Је ли форензичко рачуноводство прави пут за отклањање привредног криминала?, *Acta Economica*, бр. 12, Бања Лука, стр.81-103.
4. Krstić, J. (2009) The Role of Forensic Accountants in detecting Frauds in Financial Statements, *Facta Universitatis, Series: Economics and Organization*, Niš, str.295-302.
5. Љубисављевић, С. (2011) Ревизија као инструмент провере квалитета финансијских извештаја, 42. симпозијум Савеза Рачуновођа и Ревизора Србије.
6. Mulford, C. W., Comiskey, E. E. (2005), *Creative cash flow reporting: Uncovering sustainable financial performance*, John Wiley & Sons Inc.
7. Павловић, М., Богдановић, Ј. (2013) Извештавање о токовима готовине, *Школа бизниса*, бр. 3-4/2013:129-147.

8. Ромић, Л. (2014) Интеграциони процеси на европском тржишту и процес хармонизације финансијског извештавања, Економски погледи, вол. 16., бр. 2., Косовска Митровица, стр.:77-88.
9. Шкарић Јовановић, К. (2009) Форензичко рачуноводство – инструмент заштите интереса рачуноводствене јавности, *Зборник радова са 13. конгреса СРРРС*, Бања Врућица.
10. www.apr.gov.rs

Рад је примљен: 08.12.2014.

Рад је прихваћен за штампање: 14.12.2014.